

URBANIZEM IN ARHITEKTURA - DANOSTI IN MOŽNOSTI

1. Prizadevanja za kvaliteten prostorski razvoj

1.1. Naselje v mreži

Lokalno središče Šentrupert spada med večje in markantnejše centre Mirnske doline, ki jo na enem koncu odpira oz. zaključuje Sevnica, na drugem pa Trebnje. Gre za mikroregijo, ki tvori prostorsko dokaj enotno potezo (dolina, reka, okoliško gričevje in hribovje), oba centra (Trebnje, Sevnica) pa sta del večjih regij in hkrati robna točka prestopa na nižji rang organizacije.

Trebnje in Sevnica (obakrat lahko tudi kot občina) si tako delita Mirnsko dolino gospodarsko, politično in kulturno, čeprav je seveda jasno, da naj te meje ob dobrem sodelovanju praktično ne bi bilo. Če sta se občinska centra do sedaj nekoliko več pojavljala na karti celotne Slovenije, pa se notranjost doline še ni vzpostavila kot pomemben del Slovenije oz. obeh občin (gospodarstvo, turizem), še manj pa kot celostna enota v smislu turistične ponudbe.

Glede na logično izpeljavo iz prostorskih danosti bi lahko kljub trenutnemu stanju govorili o Mirnski dolini kot celoti, v kateri vidimo mrežo programov kot celostno organizacijo, ki jo jasno podpirata oba centra na robovih fizičnih meja. Žal se planiranje na tem nivoju ni vzpostavilo, tako da lahko danes govorimo o sistemu razvoja vsak (kraj) vse, t.j. da je vsak center oz. del doline opremljen s celotno paleto dejavnosti, v kateri po prostorski obsežnosti prednjačita industrija in obrt.

Dosežena krajevno omejena disperzija programov torej pomeni, da imajo vsi centri industrijske in obrtne cone, zahtevnejše infrastrukturne objekte ipd. Kakor je slednji trend iz gospodarskih razlogov povsem opravičljiv, pa ni opravičljiv v presoji mreže programov celotne doline oz. ob vzpostavitvi več faktorjev ponudbe. Večkrat omenjana kolizija nastopi ob uvedbi turizma kot enega primarnih virov zaslužka mikroregije v bodoče. V prostorskih zasnovah razvoja centrov Mirnske doline je praktično nemogoče združevati zahteve po ohranjanju kvalitetnih trških zgodovinskih prvin in neposredno priključevanje industrijsko-obrtnih con. Obe prvini sta za razvoj nujni, vendar je dolgoročni problem, ki na terenu že obstaja, lociranje. Sistem "vsak vse" je ustvaril logiko krajevne skupnosti kot najširše prostorske enote prostorsko-gospodarskega planiranja. Z uvedbo več programskih vodil za dolino nujno nastopi potreba po celotni mreži, ki bi preskočila meje, recimo, krajevnih skupnosti.

Razmišljati je potrebno o generalni programsko-prostorski shemi mikroregije, t.j. Mirnske doline, ki bi sicer vključevala potrebe posameznih centrov in seveda KS, vendar bi poskušala odgovoriti na vprašanje, kako v celotni prostorski potezi umestiti različne programe. Ob političnem konsenzu in angažmaju posameznih akterjev bi lahko z nekaj conami v dolini rešili tako problem industrije in obrti, kot tudi odprli možnosti za tak turistični razvoj, ki ne bo na vseh straneh moten z dokaj neprimernimi širjenji in fizično rastjo obrtnih in industrijskih predelov.

Ob tem moramo opozoriti še na en negativen pojav, ki se prav tako tiče generalnih principov

urejanja prostora in kaže znake neobvladljivosti. To je prostorsko nepreverjeno širjenje zlasti razpršene individualne gradnje, ki v celotni dolini zavzema nevarne dimenzije. Fizični prostor je omejen, kakor so omejene naravne danosti (reka, gozdovi, idr.) in kulturna krajina, zato lahko slabo kontrolirano prostorsko širjenje popolnoma izniči specifičnost pokrajine in urbanih struktur. Tovrstni posegi nastajajo iz različnih vzrokov; največkrat gre za dopolnila k obstoječim osamelim gradnjam. Struktura, ki tako nastaja, je nekakšen nerazpoznaven razpršen konglomerat gradenj, ki ne sledijo določenim tezam ali slikam naselij (zunanje vedute) oz. naravnim krajinskim elementom. Zaustavljanje tovrstnih pojavov v današnjem času uvajanja kapitalizma ni dobro sprejeto, saj argumenti zaposlovanja in gospodarskih dejavnosti avtomatično prekosijo druge omejitve oz. zahteve.

1.2. Šentrupert z okolico

Dinamična krajina, ki se odlikuje zlasti po elegantnih prehodih iz ravnice v gričevnat svet, je zelo pozidana, in to povečinioma v nezgoščenih formacijah, ki so običajno nadaljevanje osamelih kmečkih domov. Ravninski predel okolice je kot naravno zaledje naselja vezan na glavno komunikacijsko os doline, cesto Trebnje - Sevnica, na katero se vežeta dve enakovredni lokalni vpadnici v center. Običajne vedute na naselje izvirajo s tega področja oz. iz teh smeri, okvir pa tvorijo trije vertikalni poudarki, in sicer Vesela Gora s cerkvijo, osrednja farna cerkev in kapela na pokopališču. Dodatni akcent je še grad Škrljevo z okolico, ki prav tako kot kapela na pokopališču sodi med kvalitetne arhitekturne krajinske ansamble, ki so sestavni del širše kompozicije celotnega predela doline.

Južna zunanja fasada naselja je sestavljena iz dveh neharmoniziranih delov. Prvi del, historično jedro z akcentom in obcestnimi izteki, se kompozicijsko dopolnjuje s kompleksom pokopališča in kapelo ter proti zahodu z omenjenim grajskim gričem. Drugi del predstavlja naselje novogradenj na jugovzhodnem vstopu v naselje, ki se višje ob vpadnici nadaljuje z manjšo industrijsko cono ter novim kompleksom mrliških vežic. Prej ločene kvalitete so spojene, moteče pa je tudi formiranje novega vertikalnega poudarka - vežice, ki tako prekinja neposredno kompozicijsko - pomensko vez glavna cerkev - kapela - pokopališče. Zdi se, da je v ambiciji novogradnje preveč samozadostnosti in premalo naklonjenosti do obstoječe hierarhične strukturi, ki tako izgublja osnovno prostorsko in pomensko sporočilo. Urbanistično gledano bi se morali novi objekti med to kompozicijsko osjo praktično in pomensko prikloniti zgodovinsko formirani relaciji oz. že vzpostavljenemu odnosu, kar bi utegnulo prinesiti tudi drugačno arhitekturno misel, grajeno predvsem na subtilnem dograjevanju konteksta in novodobnem razumevanju sublimne duhovnosti in pietete.

Umetnostno zgodovinski kontekst tukaj izgublja, moderna arhitektura pa se v taki relaciji dejansko ne znajde. Tu je potrebno ponoviti že izrečeno misel, da citiranje forme (elementov gradnje) samo po sebi še ni sublimirajoči potencial, pač pa je lahko kaj hitro tisti del celotne urbanistično-arhitekturne kompozicije, ki jo razgrajuje.

Severna fasada naselja spada tako rekoč med še neodkrite, saj jo zasledimo le malokje. Gre za enostavno in kvalitetno kompozicijo, ki jo poleg dominantne centralno dvignjene farne cerkve tvorijo še pas v rahlem bregu pozidanih objektov ter ravnica s potokom in rastlinjem. Enotno sliko motijo agresivno širjeni izteki na obeh koncih, ki so brez ustreznih cezur raztegnili osnovni motiv. Žal se ob kvalitetno veduto lepijo agresivne novogradnje posamičnih industrijskih objektov.

Poudarimo še pomen vzhodnih vstopnih vedut iz smeri Drage in gradu Škrljevo, ki so vezane na zanimivo kombinacijo kozolcev, kmetij in vijugastega potoka. Prihod je značilno gradiran od transparentne lesene arhitekture in vegetacije do večjih kmečkih arhitektur na samem robu jedra, ki jih nato zamenjajo višji in strnjeni trški objekti v centru naselja.

Druge okoliške formacije so pod intenzivnim udarom prezidovanja in dograjevanja. Med njimi ima poseben položaj Vesela Gora, ki je izjemen arhitekturno-krajinski ansambel z veliko zgodovinsko pričevalno vrednostjo in zato idealno mesto za razvoj izletniškega in verskega turizma. Žal pa je sama formacija objektov ob glavni cerkvi že dopolnjena z večjimi proizvodnimi objekti oz. hlevi, ki definitivno negirajo tezo o razvoju turizma. Popoln programsko-konceptualni razlom je ponovno posledica brezkompromisnega in od nikogar odvisnega odločanja o posegih. Take novogradnje sicer omogočajo razvoj in delovna mesta ter s tem tudi prenavo ekonomske slike, vendar pa preprečujejo dobre možnosti za razvoj drugih vej, tokrat turizma.

1.3. Arhitekturni fond in možnosti

Bogata lestvica arhitekturnih tipologij na enem mestu prinaša barvitost in raznolikost, vendar pa gre pri popolnjevanju in dogradnji v jedru in okolici za izrazito izpraznjene in cenene tipske projekte, ki v izvedbeni fazi utrpijo še vrsto individualnih posegov. Tipski projekti so v svoji izgubljeni preprostosti formirali zadnjo iz serije lokalnih arhitektur, ki bi ji lahko rekli tudi anonimna tipska arhitektura delavskih hiš.

Preostale tipe dodobra izničuje tudi nadomestna gradnja. Največkrat gre za kombinacijo s tipskim projektom, v prvi vrsti pa za urbanistično popolnoma neuspešni instrument, ko poleg starega, mnogokrat kontekstualno pomembnega objekta, zraste nova, tipološko, volumensko in gabaritno povsem neprilagojena gradnja. Tako izginjajo ambienti v naselju, centru in na robu. Ocenjujemo, da bodo ob nadaljevanju tovrstnega trenda počasi izginile kvalitetne regulativne urbanistične prvine, s tem pa bo kraj ob prostorsko oblikovno identiteto.

Za tvorbo sheme tipoloških prijemov, so pomembni naslednji deli naselja: zunanji rob zidave (glej vedute), notranji urbani prostor (trg, ulica, obcestna gradnja, križišča) ter samostojno stoječi ansamblji izven centra. Znotraj robov ali linij se nato nanje veže tipološka struktura, ki je danes neusklajena in po regulacijskih merilih neprimerna.

Arhitekturna tipologija se lahko ohranja na dva načina: prvi je neposredno konservatorski, drugi pa je posreden in ohranja prvine arhitekture preko mehkejših ali trših zahtev na lokaciji (zidave ali prenove). Slednji zahteva prav tako strokoven odnos, le da je v tem primeru prvi instrument urbanistični predpis, s katerim se ustrezno regulira (ne pa projektira!) gradnjo in vgradi v zahteve vse potrebno, drugi pa je sposobnost arhitekta, da ob danem kontekstu poleg običajnih utilitarnih zahtev objekt zasnuje avtorsko in času primerno. Žal je cenenost tipskih načrtov izničila ali vsaj dodobra onespobila opisano možnost.

Arhitekturna tipologija se torej ohranja ne glede na trdoto zahtev, ki izvirajo iz našega poznavanja lokacije, oblikovanje samo pa se spreminja, kar je kvaliteta (znotraj kvalitete). Ko namreč iz poznavalskega odnosa zasnujemo novo kvaliteto, gre za ustvarjalen proces ki ima kreativen predznak in se vpiše v generično strukturo naselja kot nova stopnica razvoja.

Na terenu se je pokazalo, da nerazumevanje strukture naselja lahko pripelje do usodnih napak. Kontekst nekega okolja ni ena ohranjena zgodovinska prvina (objekt), ki nanjo vedno znova kažemo in jo uporabljamo pri dokazovanju pravilnosti naše analize. Kontekst je zbir vseh elementov, in če okolje ni harmonizirano, ima negativen kontekst, je neubrano ipd. Konservirani objekti so gradniki konteksta, niso pa in tudi ne bi smeli biti edini. Ohranjanje nekaj kvalitetnih objektov še ne pomeni, da smo rešili kontekst naselja, njegovo identiteto. Lahko se nam zgodi, da so nekatere ohranjene prvine le odmev, kontekst pa je povsem drug (recimo, da kontekst trške hiše zamenja kontekst delavske individualne gradnje). Žal se največkrat zgodi, da se tipologija menja od parcele do parcele, pri čemer so neprimerni višine objektov, volumni, smeri in tudi oblikovanje.

Oblikovanje objektov in detajlov je v naselju izrazito nagnjeno v tipizirano variiranje nekaj izpraznjenih vzorcev (fasade, vhodi, nadstreški, okenski okvirji). Historični vzorec ni nikjer apliciran v sodobnih materialih in izvedbah, kar je velik minus in kaže na nerazumevanje tistega, kar sicer vsevprek hvalimo. Objektov, ki bi dojeli regulacijski princip, a hkrati uveljavili moderen pristop v oblikovanju, skoraj ni, ali pa gre le za delne poskuse.

Na tem mestu je potrebno tudi dodati, da lokacijske službe na podlagih novejših prostorsko izvedbenih aktov izdajajo dovoljenja, v katerih se kot rešitev pojavlja nekakšen povprečen model kmečke hiše, ki naj nadomesti prejšnje tipske projekte, ki so večidel povsem zbledeli derivati modernega oblikovanja. Slednje je lahko ob neprimernem razumevanju vloge splošnih regulacijskih pravil zelo nevarno. Stereotipna raba tovrstnega "rešilnega" modela lahko v kratkem času privede do unificirane gradnje, enake vsej dosedanji. Če tukaj odmislimo zazidalni načrt kot idealno mesto za prodajo novih tipskih načrtov, je nevarnost največja v kvalitetnih ambientih in povsod tam, kjer regulacijski in oblikovalski kontekst že danes ne sovpadata s prvina kmečke hiše kot arhitekturnega tipa številka ena. Sem spadajo trška jedra, kjer je arhitektura že volumensko gabaritno definitivno drugačna, in tudi vsi drugi zgodovinsko pomembni ambient, ki terjajo posebno pozornost (okolica gradov, itd.). In nenazadnje spadajo v to skupino vsa arhitekturno neizrazita področja (devastirana področja, zapuščeni industrijski predeli, opuščene gramoznice, področja moderne arhitekturne gradnje, itd.), kjer je uvajanje historičnega koncepta po principu "poglej in preriši" povsem nesmiselno, in to iz funkcionalnih, arhitekturno-tehničnih ter oblikovalskih razlogov. Opisana področja morajo postati žarišča kreativne nadgradnje (funkcije - glej mikroregijski predlog) tako v urbanističnem kot tudi v arhitekturno-oblikovalskem smislu. Ne gre za negacijo preteklosti, pač pa za priložnost, da se neizrazite in slabše tretirane a uporabne predele smiselno uporabi ter hkrati kreativno nadgradi. Povsem nesmiselno je, da bi npr. opuščeno industrijsko halo zamenjali z več manjšimi kmečkimi hišicami ipd.

Urbanizem in arhitektura imata v smislu javnega družbenega obstoja in delovanja pomembno prednost in slabost hkrati: tematika je neposredna in živo prisotna tudi v vsakdanjem življenju (to ni atomska fizika). To je po eni strani dobro, saj se ogromno ljudi spopade s problemi ter o sami stvari ve več, po drugi strani pa slabo, saj je celoten spekter strokovnosti izključen zaradi banaliziranja tematike. Prišli smo pač tako daleč, da o oblikovanju nekega objekta sodi edino in samo graditelj (investitor) z izbranimi neformalnimi svetovalci. Ker lahko vsak nosi zidake in cement, to pomeni, da lahko vsak tudi sodi o vsem drugem na objektu. Ker mora vsak investitor sam plačati gradnjo (sic), je to že dovolj, da tudi sam projektira in določa širši kontekst naselja. Eden najpogostejših vzklikov na to temo se glasi: "Saj delam na svojem!"

Tovrstne izrojene interpretacije nas uvrščajo na rob kultivirane organizacije skupnosti.

Krivcev za takšno stanje je več; delno gre za sistemske napake (gospodarski in politični sistem, sistemi planiranja), delno pa za povsem strokovne cehovske negativnosti (neorganiziranost urbanistično-arhitekturne stroke, ki ji sledi razpuščenost hierarhije in pristojnosti v projektiranju). Tretja negativna prvina pa je sociopsihološki standard povprečnega Slovenca, ki ga ob specifični navezanosti na mediteransko-balkanski koncept življenja generirajo še značilna introvertiranost in z njo povezana frustriranost ter prazna bojevitost, pa tudi kronični melanholični mazohizem.

Urbanizem in arhitektura sta v prvi vrsti stvar skupnosti in kvalitete njene organiziranosti, zato brez slednjega ne more biti širšega kvalitetnega sinkretičnega momenta. Oboje pa je seveda tudi stvar posameznika, njegove splošne informiranosti in razgledanosti, kar naj bi pripeljalo tudi do večje dovtetnosti za formiranje kulture bivanja kot enega od temeljev osebnosti in odnosa do okolja.

2. Lega in pomen področja v mikroregiji

Pod mikroregijo razumemo celotno prostorsko potezo med centroma dveh občin, Trebnjem in Sevnico, in jo še najlažje opišemo kot področje Mirnske doline s pripadajočim gričevjem in hribovjem v obeh občinah. Dolina je naravni gravitacijski prostor in hkrati prostor osrednje komunikacije (cesta, železniška proga). Glavni centri mikroregije so Mirna, Mokronog, Šentrupert, Tržišče, na to osnovno shemo pa se vežeta tudi Trebelno in Šentjanž. Glavna komunikacijska os dosega prve štiri, pri tem pa je v najboljšem položaju največji kraj doline Mirna, ostali pa so od nje delno (npr. Mokronog, ki ima glavno cesto, nima pa železniške proge) ali v celoti odmaknjeni (npr. Šentrupert). Gre za pomembna izhodišča pri planiranju mikroregijskega razvoja, ki pa se jih do sedaj ni upoštevalo v zadostni meri.

Pomen uvajanja celostnega planiranja mikroregije (kot tudi uvedbo tega termina v razvojno politiko) vidimo v prenovljeni distribuciji posameznih programov na celotnem področju, in sicer tako, da v celotnem prostoru najdemo programskim zahtevam najbolj primerne lokacije in hkrati zaščitimo obstoječe kvalitete. Dosedanje "enakovredno" kovanje vseh večjih centrov pri uvajanju (novih) programov je namreč pripeljalo do uničevanja drugih pomembnih prvin prostora (npr. zgodovinske dediščine, na katero se radi sklicujemo pri razvoju turizma).

Z uvedbo celostnega odnosa do ureditve mikroregije lahko ob realni podpori vseh akterjev družbe računamo na prehod v višjo obliko organiziranosti, kar nenazadnje pomeni tudi večjo možnost preboja v slovenski prostor. Nujna posledica takega pristopa pa je tudi ukinjanje razpršene gradnje po vsej dolini, saj bo v nasprotnem primeru popolnoma uničila ne samo kvalitete, pač pa popolnoma neobvladljivo fizično zasedla prostor (slika 1).

Področje, obravnavano v nalogi, leži na severni strani razširjenega dela Mirnske doline ter ima ugodne povezave z glavno cesto v dolini in tudi z vsemi manjšimi kraji. V našem orisu bomo pregledali predvsem prostor, ki ga poleg centralnega Šentruperta dojučajo še Vesela Gora (zaselek Brinje), Ravnik in Škrljevo. Vsi omenjeni manjši kraji ležijo glede na Šentrupert v zahodnem delu, opredeljuje pa jih predvsem lega v dinamični krajini; neposredno so vezani na vzpetino, ki poteka približno v smeri sever-jug in jo dominantno označuje cerkev sv. Frančiška Ksaverija.

Osnovne značilnosti okoliša:

- dinamična krajina s kvalitetnimi pogledi in razglednimi točkami,
- velika koncentracija zgodovinske dediščine; najvidnejša je seveda arhitektura,
- razpršena gradnja, ki se veže na osamele kmetije oz. obcestne izteke iz naselij,
- povprečno in slabo oblikovanje novejših pozidav (zlasti v smislu navezovanja na kontekst zasnove naselij in tipoloških prvin, volumnov in vedut),
- forsiranje večjih proizvodnih dejavnosti brez predhodnega premisleka o vplivu na oblikovanje celote naselja oz. področja.

Problem negativnih pojavov pri urbanizaciji je zlasti pereč predvsem zaradi prisotnosti kvalitetne zgodovinske dediščine, ki ji grozi, da bo preprosto prezidana, zakrita in razvrednotena.

Dominantno naselje Šentrupert spada med večje urbane aglomeracije. Ker bomo posamezne prvine zabeležili kasneje, bi na tem mestu poudarili le njegov pomen v mikroregiji. V prvi vrsti gre za kraj brez izrazite industrijske tradicije, možnosti za njegov razvoj so predvsem v vzpostavitvi turistične ponudbe, razvoju manjših podjetij, obrti ter nekaterih proizvodnih dejavnosti, ki osnovnih programov ne bi ogrožale. Taka programska shema je kraj praktično spremljala tudi skozi dosedanjo zgodovino. Vse večje širitve v smer industrije bodo razvoj ogrozile tako fizično kot tudi oblikovno.

Ravno na tem mestu se izkaže pomen mikroregije, ki mora vsem iskalcem večjih površin in prezahtevnim ali ogrožajočim programom ponuditi rešitev v okviru celotne regije. Protiargumenti o prevelikih razdaljah (transport, stanovanja) in povezavah so šibki, saj je skoraj vsaka lokacija v Mirnski dolini dosegljiva v 30 minutah, kar predstavlja dokaj kratko pot na delo. Obenem se pri strateškem koncipiranju lokacij za celotno področje izkaže, da je razpršena gradnja dragih infrastrukturnih naprav stran od glavnih komunikacij vsekakor dražja. Prav tako pa se ob vse večji skrbi za okolje in učinkovitost transporta pokaže, da je lahko bližina železniške proge prednost, ki jo velja izkoristiti.

Delno je tak princip že vzpostavljen na Mirni (industrijska cona), vsekakor pa so pritiska usmerjenega coniranja deležni v Trebnjem in Sevnici. Gre za mesti, ki lahko tudi v mreži naselij znotraj doline odigrata pomembno vlogo, predvsem v smislu organizacije zahtevnejših procesov, ki lahko združujejo več aktivnosti za celotno dolino.

Zavedamo se, da je spreminjanje utečenih procesov naporno delo, zlasti ob dejstvu, da evforično podružbljanje zamenjuje evforično privatiziranje, ki je v tej fazi pač slepo za smiselno urejanje skupnih vprašanj (slika 2).

3. Širše območje projekta

Opaziti je, da se pomen samega formalnega centra, Šentruperta, ki je glede na Škrljevo, Ravnik in Brinje logično v višjem rangu velikosti, z razvojem podjetništva v novejšem času manjša. Možnosti, ki jih ponujajo prometna dostopnost posameznih krajev, lažje komuniciranje in nekoncepirana prostorska (programska) politika, so bile podlaga razpršitvi različnih programov, ki lahko zlasti v nekaterih segmentih zmanjšujejo pomen in prednosti lokalnega

središča in ga degradirajo v navaden zaselek brez vsebine. Med glavne naloge zasnove koncepta prenove nedvomno sodi jasno prikazan programski del, ki bo prešel v obveznost za vse sodelujoče. K takemu programu sodi jasna razvojna strategija s prioritetaми, kar pomeni, da ima npr. center območja, Šentrupert, prvi možnost locirati vse interesente za turistično ponudbo, za druge sovisne usluge in dejavnosti, intelektualne storitve in drobno obrt. Ostali kraji se morajo temu konceptu podrediti, kar seveda ne pomeni ukinjanja možnosti razvoja, pač pa le smiselno prilagajanje in regulativnost. V programski del sodi tudi zavestna odločitev skupnosti in stroke, kateri program že moti zasnovani razvoj in ga je zato treba nujno uvrstiti na primernejše mesto. Gre za dokaj ključne odločitve skupnosti, posledice pa so v vsakem primeru dolgoročne.

Posamezne vasi v območju so v razvoju z vidika programov dokaj omejene: po eni strani fizično (zasnova vasi, robovi, itd.), kar pa se danes na račun razvoja podjetništva več ali manj ne spoštuje, po drugi strani pa tudi zaradi manjše koncentracije ljudi oz. potencialnih strank. Seveda gre v posameznih primerih presoditi zgornjo mejo znosnosti umestitve določenega programa. Na Veseli Gori je možno tako poudariti turistični vidik in s tem konkretnje opredeliti shemo razvoja.

V prostorskem delu ločimo ravninski del, ki obsega Šentrupert z okolico, delno tudi vas Škrljevo, ter zaselka, vezana na razgiban gričevnat del, Ravnik, ki leži severno na zahodnem pobočju podaljška Vesele Gore nad dolino s potokom Vosenk, in sama Vesela Gora, ki leži na slemenu griča. Celotna poteza lepo zaokroža zahodni del šentruperskega okoliša, nekoliko dvignjena lokacija Vesele Gore pa je poleg same cerkvene dominante in vaškega okoliša pomembna tudi zaradi kvalitetnih razglednih mest.

Glavne dominante prostora so župna cerkev sv. Ruperta, kapela na pokopališču, grad Škrljevo neposredno nad vasjo Škrljevo ter omenjena cerkev sv. Frančiška Ksaverija na Veseli Gori. Zadnja dva objekta tvorita učinkovito os v smeri sever-jug in se dopolnjujeta z menjavo gozda in obdelanih bregov. Dodatni poudarek s tega področja je božjepotna kapela nad vasjo Brinje.

Severni del okoliša Šentruperta tvorijo manjši zaselki na robu doline ter obdelani vinogradniški predeli, ki se vzpenjajo proti Okrogu. Žal so bregovi na izrazitih vedutnih področjih pozidani z izstopajočo pozidavo, ki izhaja zlasti iz neprimerne preurejanja zidanic. Arhitekturno oblikovanje (!?) je povsem podvrženo lokalnim trendom in ne presega temno pobarvanih lesenih delov, bele fasade in neprimerno postavljenega prefabriciranega stavbnega pohištva. Volumensko in tipološko so prenove povsem nesprejemljive. Prav tako je potrebno poudariti, da ob povprečnih starih objektih v teh prenovah izginja tudi posamična kvalitetna arhitekturna in etnološka dediščina. Tudi tu je potrebno skupno strokovno ukrepanje arhitektov - urbanistov in umetnostno-zgodovinske stroke oz. etnologije, saj bo sicer povsem izginila tudi kvalitetna, na lokacijo in druge danosti vezana avtentična podoba.

Vzhodni del območja obdelave opredeljuje dolinski tok potoka Bistrica, ob katerem se neurejeno nadaljuje gradnja ali prenova. Ta predel, ki se z glavne strani Mirnske doline ne vidi, je povsem klasična zgodba o neurejenem širjenju naselij, tipološki zmedbi in uničevanju krajine. Slednje zadeva tudi prehod na dvignjeno potezo s pokopališčem, ki tvori severno in južno fasado trga Šentrupert. Elegantno linijo smo nekoliko opisali že v uvodnem delu, s severa pa je še bolj kot sama neskladnost dominant vidna neprimerna mešanica obrtno-industrijskega dela in pokopališča s pripadajočimi objekti. Strmi breg s severne strani ni poraščen, tako da se

razkriva praktično celotna struktura.

Južni predel ob centru območja je povsem ravninski in ga pokriva obdelovalna zemlja. Na posameznih (prej) osamelih lokacijah kmetij je opazno širjenje in dozidavanje, žal podobno brez odnosa do volumnov in tipološkega sestava (slika 3).

4. Šentrupert

Pričujoči del ima namen orisati nekaj značilnosti sestave trga, ki jih posamične analize tipologije stavb (v preostalem materialu) niso zajele. Gre za predstavitev likovnih prvin naselja, oris tipoloških sklopov ter predloge za pripravo regulacijskega načrta.

4.1 Nekatere likovno-ambientalne prvine

Za Šentrupert najbolj značilne vedute se vežejo na cerkveno dominantno, ki obvladuje celotni okoliš. Prvo polje vedut se nam odkrije z južne strani, in sicer iz glavne ceste ter na obeh pristopih. Fasado naselja iz te smeri smo opisali že v uvodu. Gre za mešano in neharmonizirano potezo, ki jo moti naselje novogradenj, pa tudi prenapolnjena os glavna cerkev - kapela na pokopališču, ki jo poleg ostalega dodatno obremenjuje še obrtno-industrijski kompleks.

Reševanje te poteze naj bi potekalo predvsem v smeri ustrezne zazelenitve agresivnih področij ter ohranjanja roba naselja proti zahodu v sedanjem stanju. Ta predel je na JZ do neke mere še ohranil tipičen prehod iz višjih trških objektov na kmečke objekte in pomožne lesene arhitekture v sadovnjakih. Temu primerno je torej ohranjena značilna podoba in veduta na celoto.

Drugo polje vedut se nam odkrije s severne smeri in je danes najkvalitetnejše v celotnem Šentrupertu. Gre za čisto ločevanje predelov z obdelovalno zemljo, ki jih prereže potok Bistrica, in strmo vzpenjajočo strukturo večinoma trško zasnovanih objektov, ki sicer ne kažejo glavnih pročelij, a kljub temu tvorijo kvalitetno poenoteno vizualno potezo. Žal je ohranjen le ozek pas, ki tovrstne vedute še dopušča, na severovzhodnem delu (Poštaje) kvalitetno osrednjo veduto prekriva neurejena pozidava, ki se znatno širi v obliki obcestne formacije. Prihod v tej smeri nekoliko popravi le veduta v neposredni bližini mosta, kjer se osrednja trška grupacija izlušči iz nižje zazidave.

Severni rob naselja se mora ohraniti v obstoječi gabaritni in volumenski zasnovi, saj se bodo le tako ohranile kvalitetne vedute. Severovzhodni predel je potrebno dodatno ozeleniti in mikroambientalno urediti ter tako vsaj delno preusmeriti vedute.

Tretje polje je manj kvalitetno od južnega in severnega, vendar pa za ohranjanje oblike naselja izredno pomembno. Gre za prihod z vzhoda (Škrljevo), kjer se odkrije celotna struktura naselja, izraziti pa sta obe osrednji dominantni, glavna cerkev in kapela. V ospredju pretirano izstopa kompleks osnovne šole in nekaj novogradenj.

Pri obravnavi območja Šentruperta pa ne smemo mimo vseh agresivnih urbanizirajočih se prostostoječih skupin izven meja naselja. Običajno se tvorijo ob vpadnicah, obstoječih starejših kmetijah, mlinih ipd. Glede na to, da so te skupine objektov vse bolj dominantne (volumni so

večji, industrijski objekti povsem presegajo strukturo samega Šentruperta), prihaja do nevarnega zlivanja urbanih struktur in razvrednotenja kvalitetne podobe naselja z okolico v krajini. Nadaljevanje tovrstnega pozidavanja bo prineslo še večje zlivanje sedaj še osamelih skupin v večje in dokončno spojitve s Šentrupertom. Območje naselja se bo drastično razširilo in polnilo brez kontrole in jasnih programsko-oblikovalskih izhodišč. Sam center bo ostajal neurejen in zapuščen ter vizulano nezanimiv tako od zunaj, kot tudi pri vseh prihodih na glavni trg. Ne glede na argumetacijo v smislu gospodarskega napredka bo nekontrolirano polnjenje prostora prinašalo vse več negativnih učinkov.

V notranjosti samega centra sodijo med pomembne vedute oz. kvalitetne ambiente poleg centralnega trga s cerkvijo še povezava s pokopališko kapelo, vstop pri kulturnem domu, ovinek neposredno s trga na vzhodno stran in vhod na trg iz smeri Škrljevega. (Slike 4-13.)

4.2. Tipološki sklopi in oblikovanje

V tem razdelku želimo predvsem poudariti, da mora poznavanje tipoloških prijemov gradnje do današnjih dni rezultirati v smiselno dogradnjo, novogradnjo in pa prenovo stavbnega fonda na celotnem območju naselja, ne pa na nekaj reprezentančnih primerkih. Resda je obnova najkvalitetnejše dediščine pomembna naloga, žal pa ne sovпада z resno koncipiranim celostnim urejanjem. Tako se npr. ob dveh kvalitetnih objektih, ki naj bi "skrbela za kontekst" neke večje celote, hitro zgodi, da prenova okolice ali gradnja ubira povsem neprilagojene poteze. Ravno ta preostali "prazen" prostor, je (bil) praktično pod nadzorom običajnih urbanistov in arhitektov. S popolnim razsulom strokovne konsistence ali drže se je izgubil večji del nezaščitenega konteksta, s tem pa je ob udobni prodaji tipskih in avtorsko prerinovanih projektov arhitektura izgubila imanentno poslanstvo - kreativnost.

Najkvalitetnejša dediščina je kljub propadanju v manjši nevarnosti kot preostali stavbni fond oz. nepozidane zazidljive površine. Vsi predeli, ki bi morali kompozicijsko, volumensko in gabaritno ter seveda tudi (mutatis mutandis) oblikovalsko slediti "duhu, ki čuva mesto" (genius loci), so tako lahek plen poenostavljenega razumevanja arhitekturne tipologije. V najbolj poenostavljeni (in nevarni) inačici gre seveda za ozko tipizirano predstavo o tipični kmečki hiši - ki zato, ker ni več modernistični tipski projekt - sodi kamorkoli. Žal se te poenostavitve v prostoru že poznajo, še huje pa je, da investitorji take projekte po stari navadi še sami predelujejo, dvigajo in zmaličijo do nerazpoznavnosti.

Glede na celotno tipološko sliko je možno sestavo deliti v naslednje večje enote:

- tipologija gradnje na glavnem trgu in neposredno ob vstopih nanj (trška hiša, kmečka hiša),
- tipologija gradnje na preostalih obcestnih formacijah (izrazito mešana področja: kmečka hiša, prenovljena kmečka hiša, dograjena in prenovljena kmečka hiša, novogradnja na kmečkem dvorišču, itn.),
- tipologija novogradenj (zlasti samostojno naselje novogradenj),
- tipologija industrijskih objektov (utilitarna industrijska arhitektura),
- sakralni objekti (cerkev, kapela, kapelice, mrliške vežice),
- pomembni družbeni objekti (osnovna šola, gasilski dom, kulturni dom),
- pomožni gospodarski objekti (hlevi, skednji, kozolci, šupe).

Za Šentrupert je v tipološkem smislu značilna dokaj raznolika tipološka lestvica, ki jo najdemo že v obodni zidavi glavnega trga, še bolj pa se dinamizira v iztekih iz trga. V tem ožjem območju najdemo tako nadstropno trško hišo z nekaj dodatnega okrasja, a manj kot v sosednjem Mokronogu; več pa je bogatejših kmečkih objektov s skromnejšim okrasjem. Zanimivo je, da v Šentrupertu skoraj ne najdemo izrazitega poudarka portalne osi, kot je to slučaj v Mokronogu. Nizke kmečke hiše, prav tako na glavnem trgu, so sicer služile tudi ponudbi za obiskovalce, vendar očitno v manj premožni varianti. Fasade imajo praviloma urejeno osno kompozicijo.

Med nekaj zanimivih izjem ob samem trgu moramo uvrstiti objekt na zahodnem izteku iz trga (pošta) - gre za visoko tipizirano avstroogrsko hišo s secesijskim okrasjem na fasadi. Mogoče še zanimivejši pa je objekt na vogalu jugovzhodnega vstopa na trg (zelena fasada), ki že združuje zanimive moderne oblikovalske prvine z običajno trško strukturo objekta. Zlasti slednji primer jasno kaže, da se je možno v kontinuiteto razvoja vključiti tudi času primerno.

Tipološko pripadajo trgu tudi objekti na iztekih oz. vstopih nanj. Značilni kmečki objekti, običajno organizirani v gručastem kmečkem domu, imajo običajno petosno zasnovano glavne fasade, pri tem pa je vhodni del včasih poudarjen s frčado. Dekoracija je skromna, praviloma v ometu, bogatejše so rezbarije na vratnih krilih.

Naslednji tipološki sklop tvori preostala pozidava do roba naselja v vseh smereh. Praviloma jo sestavljajo delno ali popolnoma prenovljeni osrednji kmečki objekti, poleg njih pa so pozidane t.i. individualne stanovanjske hiše. Kvalitetni ali vsaj zanimivi objekti so ali prezidani ali pa postavljeni v kombinacijo s tipsko novogradnjo oz. prenovo, kar počasi povsem razblinja kontekst. Ta cona je izrazito problematična za prenovo, saj so stanovanjski objekti že zgrajeni, in to dostikrat napačno; stara arhitektura je s tem ukinjena, a še stoji.

Ostale skupine so vezane na posamične gradnje, izmed njih bi v tem grobem pregledu poudarili le značilno kvalitetno gradnjo kozolcev in tudi skednjeve, ki dajejo zlasti v okolici glavnega trga (dostopi na glavni trg) značilno podobo. Zaradi večjih sprememb tovrstno stavbarstvo izginja v prenovah ali se celo podira, na njegovo mesto pa prihaja agresivnejša in krajinsko neprimerno formirana zidana gradnja. Pri leseni arhitekturi se, zlasti ko govorimo o kozolcih, njihova lahka in transparentna konstrukcija ne more preprosto zamenjati z volumensko enakim zaprtim objektom. Taka zamenjava drastično menja podobo mikroambienta.

4.3. Izhodišča za generalni regulacijski načrt

Regulacijski načrt je potreben, da bi posamične dele naselja, bodisi kvalitetne bodisi sporne, lahko združili v celoto, postavili pod vprašaj celotne strategije in jih nato v luči generalne logike urejanja posamično detajlno uredili. Celostni načrt je nujen zaradi uveljavljanja enotne kvalitetne slike naselja, njegove notranje podobe in organiziranosti, pa tudi zaradi uskladitve različnih programskih zahtev. Regulacijski načrt je obenem tudi generalna odločitev akterjev v nekem prostoru o tem, kakšen razvoj si želijo. Kvaliteten načrt pa je nenazadnje tudi dolgoročen, kar seveda prinaša tudi prostorske možnosti višje kvalitete.

V grobem lahko dispozicijo za tak načrt delimo na:

- strategijo razvoja programov: kateri programi bodo imeli prednost, kateri v kraj ne sodijo,

- katere se bo posebej vzpodbujalo,
- strategijo prostorskega razvoja: generalna odločitev, kateri deli naselja bodo imeli prioriteto v razvoju, kam se bo usmerjalo nove investitorje, kateri predeli bodo posebej zaščiteni, kje so prostorske rezerve.

Glede na gornje pa lahko predlagamo za Šentrupert naslednje pomembne točke:

- določi se posebej zaščitene poglede, robove naselja, krajinske elemente,
- določi in predstavi se tipološko sestavo naselij, volumensko sliko in predloge širitev oz. notranjih prostorskih rezerv; iz tega sledijo nujne regulacijske omejitve,
- določi se področja, namenjena posebni parterni ureditvi (trgi, sprehajališča, poti, razgledne točke, povezava z drugimi kraji, kolesarji, jahalne poti, itd.),
- določi se glavne cone, ki temeljijo na sedanjem ustroju in predvidenem dolgoročnem razvoju in potrebah ob upoštevanju strokovnih parametrov,
- določi se rezervne lokacije v širšem območju in v Mirnski dolini (mikroregijski plan).

Pri tem je potrebno predhodno izdelati potrebne strokovne podlage, študije realnega stanja prostora in ne samo pregleda zahtev. Ravno združitve obeh komponent šele prinese potrebno kolizijo, ki lahko rezultira v realen dokument.

Pri delu velja upoštevati že pripravljene strokovne podlage in dokumente, predvsem veljavne PUP, Strokovne podlage varstva naravne in kulturne dediščine za izdelavo PUP - naselje Šentrupert na Dolenjskem, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, Novo Mesto, avtor arh. Jovo Grobovšek, Novo Mesto, 1989, in druge obstoječe dokumente.

Zgoraj omenjene strokovne podlage že ponujajo nekaj rešitev znotraj pozidanih predelov; zlasti pomembni so predlogi o gostitvi stavbnega fonda ter o smiselni - ureditvi vstopov, dvorišč ipd.

5. Vesela Gora

Zaselek Vesela Gora zavzema slemensko lego na blagi vzpetini zahodno od Šentruperta. Gručasta obcestna postavitve je omejena z robovi vrha vzpetine, zato je njen videz dokaj urejen. Obe veduti iz doline (z vhoda in zahoda) sta dokaj kvalitetni, zlasti prva je vključena v že omenjeno os, ki vključuje še grad Škrljevo. Vaškim objektom dominira cerkev sv. Frančiška Ksaverija, pred njo pa je obsežen predprostor, ki se spoji z nekoliko nižjo cesto oz. razširitvijo ceste - vaškim trgov. Ambient dopolnjujeta sadno drevje in lipa. Preostali del vasi se nato nadaljuje do večjega objekta (kmečki muzej), na zahodni strani pa se teren nekoliko spusti in zopet dvigne do zadnjih objektov na južni strani. Cesta se nato spusti v dolino in priključi na odsek Šentrupert - Slovenska vas. S severa je Vesela gora dostopna preko Škrljevega, mimo Ravnika. (Slike 14-17.)

5.1. Objekti v vasi

Gre za tipologijo kmečke hiše, nekaj objektov je ohranjenih, več prenovljenih. Posebnost je nadstropni objekt - kmečki dvorec, ki služi kot kmečki muzej. Na nižji terasi stojita dve novogradnji, od tega je ena večja mizararska delavnica s silosom za žaganje. Kompleks se slabo vklaplja v podobo vasi oz. centralnega dela, ki se vzpenja na trg pred cerkvijo. Agresivnost, ki

jo tovrstni posegi prinašajo, pa zmanjšuje možnosti za razvoj romarskega in kmečkega turizma. Značilna agresivnost novogradenj se ponovi tudi na južnem vstopu, ki je obenem reprezentančni rob naselja. Z gradnjo še nekaj objektov bo vas popolnoma unificirana in podobna vsem drugim v Sloveniji.

5.2. Razvojna izhodišča

Zaščititi vzhodni in zahodni rob vasi pred nadaljnjimi nekontroliranimi širitvami; prav tako je omejitev potrebna na severu in jugu. Zlasti na severni strani je vhodna veduta izredno kvalitetna in bi jo dodatno širjenje iz obstoječih smeri in gabaritov naselja uničilo. Prostorsko širjenje je potrebno minimalizirati v okviru prenove objektov, večjih novogradenj izven obstoječih meja pa se ne sme dovoljevati.

Drugi potrebni projekti:

- ureditev trga pred cerkvijo,
- ureditev vaškega trga, povezave, markiranje, osvetljava,
- uporaba celotnega objekta muzeja.

6. Ravnik

Ravnik je gručasta vasica severno od Vesele Gore in v neposredni bližini nižjeležečega Škrljevega. Objekti stoje na pobočju, spodaj leži dolina potoka Vosenk, ki je še dokaj nepozidana. Posebnost vasi je, da leži na sorazmerno neokrnjenem naravnem predelu oz. med obdelovalnimi kmetijskimi površinami in travniki. Dinamično sliko še povečuje bližina dominantne Vesele Gore in vzpon proti Oplenku na severu. (Slike 18-20.)

6.1. Tipologija objektov

Izrazito kvalitetne arhitekture ni, večinoma gre za prenovljene kmečke objekte. Med njimi je večja arhitektura, ki gabaritno izstopa in deluje zlasti z južne strani dokaj agresivno. Kvalitetne vedute na vasico so zlasti iz dolinice pod njo ter s severne strani. Glede na lokacijo bi bilo tu možno razvijati specifični kmečki turizem in izhodišča za pohodniške ali jahalne ture. Slabost je povprečna arhitektura, nekvaliteten pa je tudi izstopajoči objekt na vrhu brega, ob sami cesti v Škrljevo.

6.2. Razvojna izhodišča

Razvoj kmečkega turizma, ureditev dvorišč, sanacija agresivne novogradnje z zazelenitvijo okolice.

7. Škrljevo

Vas Škrljevo leži neposredno pod dominantno grajsko arhitekturo na robu ravnine, ki jo neposredno povezuje s centralnim Šentrupertom. Večina vaških objektov leži na nižji terasi, tako da so iz smeri Šentruperta komaj vidni. Izrazite vedute na naselje ni, zlasti iz zahodne smeri pa se iz vzpetine ob gradu razkrije dokaj neurejena slika zaselka. Neposredno ob prehodu v grajski hrib teče nekako v smeri sever - jug potok Busenka, ki tvori dokaj lep

prehod iz vasi proti grajskemu griču, žal pa te prvine ob širjenju in prezidavi niso bile upoštevane, tako da objekti stoje brez določenega smisla ali orientacije. "Posebnost" pod gradom je nedvomno manjši stanovanjski objekt v samem pobočju, ki daje ob svoji nedokončanosti klasičen zgled razvlečene faznosti gradnje. Seveda pa ne gre za ekscesnost samega oblikovanja, pač pa za neprimerno poseganje v areal kulturne dediščine, ki tako ne glede na stanje samega gradu izgublja na pomenu. (Slike 21-24.)

7.1. Objekti v vasi

Gre za povečini prenovljene kmečke objekte oz. novogradnje, ki se zgledujejo po sorodnih tipskih objektih.

7.2. Razvojna izhodišča

Vas bi se lahko glede na lego razvijala tudi v smer določene turistične ponudbe, vezane na strukturo ponudbe celotnega območja. Pri tem pa je potrebno urediti fasade objektov, dvorišča ter poti proti gradu in tamkajšnjim objektom. Zlasti pomembno je, da se naselje v nobenem primeru ne širi oz. dviga v smeri proti Šentrupertu, medtem ko je potrebno morebitne posege v smeri potoka oz. proti grajskemu hribu kvalitetneje obdelati v smislu odnosa do naravnega okolja ter bližnjega grajskega hriba. Obstoječe stanje kaže, da v to smer do sedaj ni bilo naprezanj.

1 - Razprta veduta na centralni del Šentruperta s severne strani. V sredini vidimo zgoščen osrednji del z večidel trško arhitekturo, ki ji dominira sakralni objekt na glavnem trgu. Na levi in desni se že kažeta oba severna vstopa, desno kulturni dom, ki je kot ostalina preteklosti potreben kvalitetne prenove in vključitve v strukturo centra Šentruperta. Kvaliteta tega pogleda je tudi v tem, da najdemo skoraj nedotaknjen zunanji rob naselja.

2 - Dvignjena veduta iz smeri zaselka Kamnje prikazuje enega tipičnih, pa zato nič manj problematičnih slovenskih tipov širjenja naselja. Različni upravni in projektantski procesi so pripeljali do zmedenega širjenja pozidave, brez volumenskega preigravanja prehodov in gradacij, kvalitetne navezave na smeri in regulacijske linije. Opazna je tudi dokaj velika poraba prostora in problem zlivanja posameznih do sedaj ločenih urbanih enot v nepretrgane formacije.

3 - Jedro naselja, v ozadju Vesela Gora. Tudi na tej fotografiji opazimo sorazmerno ohranjeno severno fasado naselja, ki je praktično edina dokaj urejena, saj je linija pozidave neokrnjena, prehod do potoka in naprej na polje pa opredeljuje vegetacija.

4 - Zračni posnetek večjega dela naselja Šentrupert kljub odmaknjeni ljubkosti kaže tudi realne probleme širjenja in urejanja naselja. Med ostalimi lahko ob tej priložnosti poudarimo problem nadaljnega zlivanja pozidanih struktur, ki bi lahko pripeljal do dokaj nerazpoznavne slike celotnega dela doline.

5 - Veduta iz severne smeri oz. na severno fasado. Preko osnovne historične linije je "prestopil" kulturni dom, ki tako razbija ohranjeno tipiko pozidave. Kljub temu pa kaže objekt primerno preurediti (tudi iz vidika celotne vedute!) in ga vključiti v razvojne smernice celotnega okoliša. Ne sme pa postati samoumeven zgled za zidavo na tem območju.

6 - Centralni del Šentruperta iz zahodne vstopne smeri. Za mehak prehod k dominantni cerkveni arhitekturi skrbijo zelene površine s sadnim drevjem, linija zidave pa še ostaja vezana na glavno trško grupacijo. Pri tem so gospodarski objekti (kozolec) zaradi značilne transparentnosti lesene gradnje skoraj nemoteči. Ohranjanje tovrstnih prehodov je pri razvoju kraja med pomembnejšimi nalogami. Slednje pa ne pomeni, da se v gornjo zasnovo ne da vklopiti nekaj novih uporabnih površin, predelav ipd.

7 - Vhod iz severne strani tako kot večino vedut opredeljuje mogočna cerkvena arhitektura in mešanica trških, kmečkih in pomožnih objektov.

8 - Pogled na Šentrupert iz zahodne smeri. Posebnost te fotografije je lepo razvidna lokacija nove stanovanjske pozidave (cone), ki izrazito izstopa v neposredni bližini jedra naselja. Resda je med obema enotama nastala cezura, vendar je nova skupina po sami lokaciji gabaritno in volumensko tako agresivna, da nikakor ne pripomore k ohranjanju tipične zunanje podobe naselja. Zdi se, da gre med potezo cerkev - kapela za povsem novo naselje, nikakor pa ne za elegantno pripojeni modernejši del.

9 - Ravninsko-krajinski pejzaž, v ozadju greben Vesele Gore s cerkvijo. Na razpoloženskem posnetku opazimo v ospredju tudi značilne posege z novogradnjami, ki glede na gabarite in volumne dodatno obremenjujejo ravninske vedute.

10 - Klasična vstopna veduta iz smeri Škrljevega na glavni trg. Značilna je slikovita gradacija volumnov in gabaritov kakor tudi arhitekturnih tipologij, kar ob zgoščenosti jedra poudarja centralni del naselja.

11 - Kužno znamenje ob cesti na jugozahodnem dostopu iz Slovenske vasi. Krajinski vertikalni poudarek na sicer ravni obdelovalni površini povečuje napolnjenost prostora tega dela doline s spominsko ambientalno vrednoto. Znamenje je potrebno primerno umestiti z ureditvijo neposredne okolice in dostopa s ceste; tako lahko postane zanimiva ravninska razgledna točka za vedute po večjem delu okoliša.

12 - Vesela Gora, zračni posnetek z jugozahodne smeri (Mirna). Lokacija na slemenu, ki zaselek uvršča med najbolj atraktivne v celotni Mirnski dolini, bo ob nadaljevanju agresivnega in slabo projektiranega širjenja povsem izgubila na kvaliteti. Na fotografiji desno spodaj vidimo južni vstop v zaselek, ki je bil prvotno opredeljen z nižjo kmečko arhitekturo, sicer brez izrazitih kvalitet, a tipološko pomembno. Novogradnja, ki se ji je priključila, spreminja volumensko in gabaritno naravnost vhoda, njena lokacija pa bo dolgoročno povzročila zgoščitev navzven, kar lahko dokončno spremeni strukturo celotne vasi.

Enak princip nepremišljenega širjenja opazimo proti severu, nižjeležeča skupina dveh novogradenj ob cesti je že (slaba) priložnost, da se v čisti krajinski potezi pozida daljša, na nič vezana obcestna skupina.

Tovrstni prijemi ne uničujejo le kvalitetne zasnove vasi in s tem bivalnega prostora, pač pa postavljajo koncept usmerjenega turističnega razvoja pod velik vprašaj.

13 - Pogled na cerkev sv. Fračiška Ksaverija s severne strani razkrije podobno problematičen vidik širjenja: novogradnja, postavljena zelo blizu same cerkve, predstavlja temeljito spremembo značilne zunanje slike, ki je postala tako bogata ravno zaradi elegantne združbe dinamične krajinske poteze in arhitekturne dominante.

14 - Vesela Gora. Osrednji vaški prostor, vezan na glavno cesto, se podaljša v cerkveni trg, prostor pred cerkvijo. Glede na pomen izletniško-verske točke je potrebno trg kvalitetno parterno urediti in mu s tem pridati ustrezen pomen.

15, 16 - Dve fotografiji iz smeri sever jug oz. vedut ob vznožju Vesele Gore na šentruperški strani. Pri tem kaže gornja vso dinamiko krajine in bogatega kulturnega izročila. Ponovno pa lahko opozorimo na usodne spremembe pozidave oz. gradnje. Kozolec na levi strani fotografije je glede na gradnjo in konstrukcijo veliko bolj sprejemljiv element ambienta kot novogradnja neposredno pod križevim potom. Na eni strani transparentnost in zgodovinski sediment, na drugi pa fizična blokada in priložnost za nadaljnjo zidavo okrog hriba.

17 - Škrljevo z gradom Škrljevo. Opaziti je nevarno širjenje in dviganje naselja nad ravnino polja. Zaselek mora nujno ostati v obstoječih gabaritih, nepravilno širjenje bi popolnoma izničilo krajinsko sliko z dominantno grajsko arhitekturo.

18 - Štiri slike (dve na tej in dve na naslednji strani) iz okolice Šentruperta arhitekta in slikarja Borisa Kobeta kažeta na pomen in kvaliteto teh pogledov v širšem slovenskem prostoru, hkrati pa izpričujejo tudi značilno povezanost arhitekture z zelenjem in dinamično krajino.

18 - Štiri slike (dve na tej in dve na predhodni strani) iz okolice Šentruperta arhitekta in slikarja Borisa Kobeta kažeta na pomen in kvaliteto teh pogledov v širšem slovenskem prostoru, hkrati pa izpričujejo tudi značilno povezanost arhitekture z zelenjem in dinamično krajino.

19 - Skica gradu Škrljevo z okolico (slikar Janko Orač) in akvarel iz okolice Hrastnega (slikar Veljko Toman) kažeta na posebnosti kvalitetnih motivov iz Mirnske doline. Sem sodijo sorazmerno ohranjena kulturna dediščina, tesna povezanost z zanimivo krajino in zelenjem ter mehki prehodi iz ravninskih delov v gričevnat svet.